

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Центр заочної/вечірньої форми навчання

(повна назва факультету)

Кафедра фінансів

(повна назва кафедри)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ ____ ” _____ 20 ____ року

Дипломна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра з фінансів і кредиту
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

з теми

Реформування пенсійної системи України

Виконав: студент (ка) _6__ курсу,

групи _М6__

спеціальності Фінанси і кредит

(шифр і назва спеціальності)

Любинська О.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник Баранова В.Г

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

ОДЕСА - 2015

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ	
1.1. Генезис, необхідність та передумови реформування пенсійної системи	7
1.2. Моделі пенсійних систем	14
1.3. Методологічний підхід до оцінки фінансової стаціонарної ємності пенсійної системи накопичувальної моделі	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
2.1. Етапи реформування пенсійної системи України	29
2.2. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України	41
2.3. Чинники, які впливають на стан пенсійної системи України	52
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
3.1. Основні зміни та ризики пенсійної реформи	63
3.2. Напрями пенсійного реформування в умовах євроінтеграції	70
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Проблема модернізації або радикальної трансформації наявних пенсійних систем – одна з головних на порядку денному більшості країн світу, у т. ч. й України. Необхідність перетворення пов'язана і з вартістю пенсійного забезпечення осіб похилого віку, що стійко зростає і спричинена феноменом «постаріння населення», і з властивим пенсійним системам інституційним «застаріванням».

Це пояснюється тим, що вітчизняна пенсійна система формувалася майже сторіччя тому й базувалася на економічних і соціальних відносинах, що склалися на той момент. Якісна зміна економічних і трудових відносин, яка відбулася з того часу, а також вікова структура соціуму потребують не просто заміни окремих механізмів вітчизняної пенсійної системи, а й перегляду базових основ її існування. Існуюча пенсійна система, залишаючись базовим складником системи соціального забезпечення, через певні причини протягом останніх років перетворилася на суттєвий чинник, що прямо впливає на стан економічної безпеки держави. Передусім це відбувається завдяки негативному впливу пенсійної системи на стан державних фінансів.

Нові виклики, обумовлені демографічною ситуацією, збереженням і навіть підсиленням патерналістських настроїв у масовій свідомості співвітчизників, привели до перегляду поглядів на принцип організації вітчизняної пенсійної системи, що існували раніше. Ідеологія колективної відповідальності та солідарної взаємодопомоги дедалі більше поступається індивідуальним накопичувальним механізмам. Це суттєво послаблює суспільний консенсус щодо форм і розміру надання соціальної підтримки членам суспільства, які цього потребують. Унаслідок негативних тенденцій у вітчизняній економіці державні й суспільні інститути втратили можливість вимагати від бізнесу підвищення відрахувань на надання громадянам соціальної підтримки. Тому на сьогодні єдиним засобом забезпечення гідної старості й запобігання економічної небезпеки держави у спосіб виведення

пенсійної системи із кризи вбачається запровадження й розвиток накопичувальної пенсійної системи.

При цьому в Україні відсутній власний досвід функціонування обов'язкової накопичувальної системи, а зарубіжний не завжди може бути прямо перенесений на вітчизняне підґрунтя, а тому потребує критичного осмислення. Розроблення теорії накопичувальних пенсійних систем, виокремлення конкретних етапів їх становлення та розвитку спрямовані на створення наукового підґрунтя формування ефективної національної пенсійної системи. Дослідженню генезису теорії пенсійних систем присвячено праці таких закордонних учених-економістів, як Е. Джеймс, Р. Пуджоль, А. Санден, Дж. Рутковські, Е. Демарджик-Кант, В. Шварц, Д. Рофман, Л. Бергін, С. Валдес-Пріето, А. Хофлер, Р. Хольцман, Р. Хинц та ін. Незважаючи на значну увагу закордонних науковців до проблематики накопичувальних пенсійних систем, вітчизняна економічна наука досі не приділяє цьому напряму досліджень гідної уваги, що не сприяє розробленню ефективної національної пенсійної політики в умовах погіршення демографічної ситуації. Проблематика реформування пенсійних систем, зокрема накопичувальної складової є предметом значної кількості теоретичних та емпіричних досліджень, ініційованих і установами Європейського Союзу (Генеральним директором з економічних і фінансових справ, Європейською Комісією, Європейським Парламентом) та іншими міжнародними організаціями – Комітетом із зайнятості, праці та соціальної політики Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD's Centre for Tax Policy and Administration), Світовим банком, Агенцією США з міжнародного розвитку (USAID) тощо. Дослідницькі роботи здійснюються різними науково-дослідними інституціями, наприклад, Cato Institute (Вашингтон, США) та ін. Будь-яка пенсійна система є чинником економічної безпеки країни, якій вітчизняними дослідниками приділено значну увагу. Тому вкрай важливим є дослідження процесів реформування пенсійної системи

України на сучасному етапі з урахуванням тих євроінтеграційних процесів, що відбуваються.

Метою дипломної роботи є на основі узагальнення теоретичних практичних доробок сформулювати основні напрями реформування пенсійної системи України на сучасному етапі.

Для виконання поставленої мети необхідним є рішення наступних завдань:

- дослідити генезис, необхідність та передумови реформування пенсійної системи;
- узагальнити моделі пенсійних систем;
- окреслити методологічний підхід до оцінки фінансової стаціонарної ємності пенсійної системи накопичувальної моделі;
- структурувати етапи реформування пенсійної системи України;
- здійснити аналіз сучасного стану пенсійної системи України;
- виявити та проаналізувати чинники, які впливають на стан пенсійної системи України;
- виявити основні зміни та ризики пенсійної реформи;
- запропонувати напрями пенсійного реформування в умовах євроінтеграції.

Об'єктом дослідження є процес реформування пенсійної системи.

Предметом – теоретичні та практично-орієнтовані положення щодо проведення пенсійної реформи в Україні.

Методами дослідження стали сукупність загальнонаукових методів пізнання та спеціальних методів економічних досліджень, які дозволили реалізувати концептуальну єдність дипломної роботи. Для вирішення поставлених завдань було використано метод восходження від абстрактного до конкретного, аналізу і синтезу, системний, структурний, комплексний аналіз, методи математичного аналізу.

Інформаційною базою дипломної роботи є публікації вітчизняних і зарубіжних науковців в галузі теорії, методології та організації реформ у сфері соціального страхування та забезпечення, нормативно-правові акти України, матеріали Пенсійного фонду України, Державної служби статистики, монографічні та періодичні видання, навчальна література, ресурси інтернет.

ВИСНОВКИ

Реформування пенсійної системи на засадах пенсійного страхування є логічним продовженням та складовою економічних реформ у країні, послідовною реалізацією раніше прийнятих рішень і відповідає вимогам ст. 46 Конституції України; положенням Концепції соціального забезпечення населення України; Основам законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; Указу Президента України «Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні». Указані документи передбачають зміну пенсійної системи та запровадження пенсійного страхування в Україні.

В Україні історично склалась однорівнева система пенсійного забезпечення на засадах солідарності поколінь, яка певним чином узгоджувалася з командно-адміністративною системою. За ринкових умов вона не забезпечує громадянам адекватного заміщення пенсією заробітку, втраченого ними у зв'язку із старістю, та запобігання бідності серед людей похилого віку. Внаслідок цього діючою пенсійною системою незадоволені як платники пенсійних внесків, так і переважна більшість пенсіонерів. Зволікання з усуненням зазначених суперечностей може призвести до гострої й затяжної соціальної напруженості. Виходячи із завдань пенсійної реформи, в Україні запроваджується трирівнева пенсійна системи, до якої входить загальнообов'язкове державне пенсійне страхування і недержавне пенсійне забезпечення. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у свою чергу складається з двох рівнів: реформована солідарна система і накопичувальна частина загальнообов'язкової системи.

Світова практика доводить, що таке поєднання є оптимальним, оскільки забезпечує соціальні гарантії та фінансову стабільність пенсійної системи. Адже солідарна й накопичувальна системи підвладні впливу різних ризиків:

перша вразлива щодо демографічних ризиків і досить стійка до інфляційних, а друга — навпаки.

Крім того, слід звернути увагу, що реформована солідарна складова враховуватиме насамперед інтереси малозабезпечених верств населення, а накопичувальна — стимулюватиме до пенсійних заощаджень усіх громадян, особливо із середніми та високим доходами. Успішність реформування пенсійної системи залежить від багатьох чинників, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток цієї сфери соціального життя.

Узагальнення зарубіжного досвіду надало можливість виявити три основні чинники, які є стратегічними орієнтирами при проведенні реформи:

- всі країни світу йдуть по шляху збільшення пенсійного віку, що обумовлено демографічними процесами;
- майже всі країни світу мають трирівневу пенсійну систему;
- всі країни світу проводять широке та довге за часом обговорення етапів пенсійної реформи.

Проведений аналіз за цими напрямками за даними України дозволив зробити наступні висновки:

1. Ураховуючи демографічну ситуацію в країні подальше впровадження збільшення пенсійного віку недоцільне.
2. Необхідно застосування зарубіжного досвіду враховуючи особливі умови економічної діяльності більшості громадян у період 1993-2001 р.р. та подальші зміни у податковій системі, а саме передбачити, що новою системою можуть скористатися і особи, що працюють за короткостроковими договорами або на засадах неповної зайнятості або ті, які працювали на спрощеній системі оподаткування. Таким чином тут враховані особливі умови, що є важливим для економіки України, адже певні категорії громадян за різними обставинами не могли накопичити необхідні суми на пенсійних рахунках.

3. Необхідна державна програма щодо диверсифікації розвитку пенсійних фондів та розширення можливостей управління приватними пенсійними фондами країни, що дає додаткове стимулювання виробництва і зростання ВВП.

4. Необхідним є щорічне уточнення розміру пенсійної виплати. Таким чином, громадянин отримує пенсію згідно з рівнем цін і незалежно від того, скільки він сам відраховував до пенсійного фонду. Цей позитивний досвід заслуговує на увагу, адже основна мета реформи - добре забезпечення громадян у непрацездатному віці.

5. Необхідним є поступове запровадження підвищення пенсійних тарифів на відміну від існуючого порядку в Україні.

6. Необхідним є ще більш суттєве скорочення ставки соціального внеску.

7. Необхідним є широке та довге за часом обговорення етапів пенсійної реформи як в багатьох країнах світу, а не кулуарне обговорення у комітетах, що на сьогодні є реаліями.

Для вдалого початку процесу реформування необхідно створити певні економічні та соціальні передумови, а саме:

- зростання виробництва, зміцнення фінансового стану підприємств і відповідне нарощування фінансових можливостей пенсійної системи;
- розширення продуктивної зайнятості населення, мінімізація прихованого безробіття, тіньової зайнятості, захист трудових і соціальних інтересів громадян України на іноземних ринках праці;
- погашення заборгованості із заробітної плати, підвищення її розміру й збільшення питомої ваги у валовому внутрішньому продукті;
- розширення бази сплати пенсійних внесків за рахунок охоплення пенсійним страхуванням усіх категорій юридичних і фізичних осіб;
- припинення практики списання та реструктуризації заборгованості перед пенсійним фондом;

- скасування пільг у сплаті пенсійних внесків і заборона запровадження нових пільг у виплаті пенсій без визначення джерел їх фінансування;
- переведення фінансування виплат пенсій сільським пенсіонерам і пільговим категоріям із пенсійного фонду на державний бюджет України, корпоративні та професійні пенсійні фонди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блог ubr.ua [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://blog.ubr.ua/finansy/vvp-ukraini-u-2015-roci-vpade-do-35-12035#sthash.vOT1rFKb.dpuf>
2. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
3. Гайдар Е. История пенсий. Становление и кризис системы социальной защиты в современном мире. Статья вторая // Независимая газета, № 143, 13 июля 2004, С. 10
4. Германчук Г.О. Пенсійна реформа: зміни до солідарної системи [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/15863/1/12ggo.pdf>.
5. Грушко В.І. Пенсійна система України: Навч. посіб. / В. І. Грушко, Н. В. Грушко, О. В. Бевзенко. – К.: Кондор, 2006. – 334 с.
6. Демографічне навантаження у 2013 році [Електронний ресурс] – режим доступу: pollotenchegg.livejournal.com/174466.html
7. Закон України «Про страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 18, ст. 78. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 47-48, ст.372. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
9. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 49-51, ст.376 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15/page>.

10. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 2-3, ст.11. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
11. Казанчак А.А. Поняття та види пенсійного забезпечення громадян в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://science.crimea.edu/zapiski/2010/law/uch_23_1law/18_kazanchan.pdf.
12. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
13. Махмудов Х.З., Даценко В.В. Пенсійне страхування як складова фінансової системи держави [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/250.pdf>.
14. Методологический поход к оценке финансовой стационарной емкости пенсионной системы накопительной модели [Електронний ресурс] – режим доступу: e-educ.ru/amies2.html
15. Население Украины [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.index.minfin.com.ua>
16. Національна система загальнообов'язкового державного соціального страхування: сучасні проблеми та стратегія розвитку: монографія [Текст] / [Лібанова Е.М., Новіков В.М., Макарова О.В. та ін.]. – К.: Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2006. – 178 с.
17. Нестеров Д.Ю. Механізм правового та організаційного забезпечення страхування в Україні / Д. Ю. Нестеров // [Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління](#) . - 2011. - № 1. - С. 43-49.
18. Нечай А.А. Актуальні питання фінансового права: правові основи публічних накопичувальних фондів: Монографія. /А.А.Нечай - Чернівці: «Рута», 2004. - 376 с.
19. Нікітчина О.В. Пенсійне страхування та його роль у

забезпеченні соціального захисту населення / О. В. Нікітчина // Економіка. Управління. Інновації. - 2009. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2009_1_15.pdf.

20. Новиков А. Особенности эволюции зарубежных пенсионных систем // Мировая экономика и международные отношения, 2006, № 5, С. 67

21. Новини України та світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// newsmarket.com.ua/.../](http://newsmarket.com.ua/.../)

22. Офіційний Веб-сайт Пенсійний фонд України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=208504&cat_id=95711.

23. Папієв М. Уроки пенсійної історії / М. Папієв, О. Ткач [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pension.ukrinform.ua>.

24. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації (колективна монографія) / [Лібанова Е.М. та ін. ; за ред. Е.М. Лібанової] ; НАН України ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, 2010.- 270 с.

25. Пенсійна реформа в Україні: загрози і виклики накопичувальної... України [Електронний ресурс] – Режим доступу : ua.rasurs.ua/

26. Постанова КМУ "Про затвердження Методики проведення актуарних розрахунків у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування" від 16 грудня 2004 р. N 1677/електронний ресурс. Режим доступу: [forinsurer.com>public/04/12/22/1659](http://forinsurer.com/public/04/12/22/1659)

27. Радченко О.В., Там А.Є. Роль пенсійного забезпечення в системі соціальної безпеки держави / О. В. Радченко, А. Є. Тамм. // Державне будівництво. - 2012. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2012_1_37.pdf

28. Сандлер Д. Пенсійне реформування в сучасному світі/Д.Сандлер // Соціальний захист. - 2005. - № 8. - С. 16-20.

29. Філіпчук П.В. Система пенсійного забезпечення: огляд

світового досвіду [Електронний ресурс] – режим доступу:
http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Filipchuk.pdf.

30. Швыдкий О.В. Из мировой истории Пенсионного фонда – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pfu.lg.ua/files/history1.html>

31. Четыркин Е., Кабалкин С. Мировой опыт реформирования пенсионных систем: уроки для России // Вопросы экономики. – 2000, № 8. – С. 123

32. articles.caravan.kz/articles.html

33. images.rambler.ru

34. novosti-online.info/.../569-srednya...grivnah.html

35. newsmarket.com.ua/.../.

36. ua.racurs.ua/